SKKY Suomen Kierrätyskeskusten Yhdistys Ry 29.11.2022
Lisätietoja:
Taina Vuorimies
taina.vuorimies@turunekotori.fi

Asiantuntijalausunto työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle

Viite: Lausuntopyyntö työ- ja elinkeinoministeriön valiokunnalle antamasta vastineesta

Yleistä

Työ- ja elinkeinoministeriö toteaa työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle antamassaan vastineessa seuraavasti: Työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan saapuneissa lausunnoissa julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annettuun lakiin ehdotettujen palkkatukea koskevien uudistuksen tavoitteita pidettiin yleisesti hyvinä ja perusteltuina. Hallinnollisen menettelyn yksinkertaistamista ja byrokratian vähenemistä kannatettiin laajasti. Järjestelmän ennakoitavuutta ja maksatusprosessin nopeutumista pidettiin tarpeellisena ja kaivattuna. Kuullut ministeriöt ja viranomaiset, kuten KELA, KEHA-keskus, sekä useat TE-toimistot kannattivat esitystä joitain teknisiä yksityiskohtia lukuun ottamatta. Myös merkittävimmät työmarkkinajärjestöt kannattivat pääosin tehtyjä ehdotuksia. Sen sijaan koko esitystä tai sen eräitä yksityiskohtia vastustivat kuultavana olleet kunnat (Lahti, Oulu, Salo) sekä Kuntaliitto ja pääosin kuultavana olleet järjestöt. Järjestöjen päähuoli kohdistui erityisesti valtiontukisääntelyn perusteella esitettyihin muutoksiin, jotka rajoittaisivat isompien kolmannen sektorin toimijoiden asemaa tuen saajina.

Suomen Kierrätyskeskusten Yhdistys (SKKY Ry) pitää kiinni kannastaan ja vastustaa edelleen esitystä kokonaisuudessaan. Kiinnitämme huomiota myös siihen, että lausunnon antajista eniten huolissaan olivat ne tahot, joilla on paras käsitys ja kokemus pitkäaikaistyöttömien työllistämisen arjesta. Huolemme kohdistuu siihen, että uudistuksen tavoitteena on byrokratian tarvetta keventävien ratkaisujen lisäksi säästötavoitteet, joiden seurauksena toimien kohteena olevien henkilöiden asema työmarkkinoilla heikkenee entisestään. Samalla on uhkana heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden tasa-arvoisen kohtelun heikkeneminen alueellisten erojen takia. (mm. tarjolla olevien työantajien, jotka pystyvät tarjoamaan palkkatuettuun työhön sidottua työllistymistä edistävää palvelua/toimintaa, määrissä on suuria alueellisia eroja).

Työ- ja elinkeinoministeriön vastine ei ota kantaa lausunnoissa esiin nostettuihin puutteisiin lakiesityksen vaikutuksien arvioinneissa, eikä uudistuksen tarpeeseen johtavista syistä ja niistä muutoksista, joita EU:n lainsäädännössä ja ohjeistuksessa koskien palkkatukia ovat muuttuneet edellisen lain säätämisen jälkeen.

Vastineessaan TEM vetoaa palkkatukiuudistuksen tarpeessa EU-säädöksiin, mutta ei kuitenkaan käytä kaikkia EU:n mahdollistamia keinoja työllisyyden hoidossa. Pelkomme mukaan uudistuksen perimmäisenä tarkoituksena vaikuttaakin olevan valtion palkkatukimenojen pienentäminen, joka tuodaan esille mm. palkkatukijaksojen keston lyhentämisen yhteydessä. TEM ei tarjoa kustannuksien alentamisen lisäksi mitään muuta syytä, jonka vuoksi palkkatuen kestoja tulisi lyhentää nykyisistä kestoista 5 ja 10 kuukauteen.

TEM:n esittämän uudistuksen keskiössä tulisi huomioida myös työttömien työnhakijoiden tilanteeseen aiheutuvat vaikutukset, ei yksin omaan valtion palkkatukimenojen alentaminen ja kohdistaminen muualle, kuin nykyisille välityömarkkinoille.

Välityömarkkinoiden kehittäminen

Marinin hallitusohjelmassa 2019 sanotaan Kolmannen sektorin palkkatuen uudistamisesta seuraavasti:

”Uudistetaan kolmannen sektorin palkkatuki. Tavoitteena on, että nykyiseen kolmannen sektorin palkkatukeen kytketään vahva yksilöllinen tuki, työkyvyn kartoitus ja muut palvelut siten, että mallista tulee uusi tuki avoimille työmarkkinoille siirtymiseen.” Miten palkkatukien leikkaaminen ja palkkatukijaksojen lyhentäminen edesauttavat tätä?

Millä resursseilla kolmas sektori säilyttää ja lisää yksilöllisen tuen määrää? Nykymuodossaan sen on monissa yhdistyksissä mahdollistanut kolmannen sektorin harjoittama taloudellinen toiminta, jolla on hankittu omarahoitusta yhdistyksen työllistämistoiminnan fyysisten edellytysten ja henkilöstöresurssien mahdollistamiseksi.

TEM ei vastineessaan ota kantaa siihen, miten välityömarkkinoita jatkossa kehitettäisiin. Kehittämistavoitteen sijaan esitetty uudistus tulee romuttamaan merkittävän osan kolmannen sektorin tarjoamista välityömarkkinoista. Esityksessä ehdotetaan kahden vuoden seuranta aikaa vaikutusten arvioimiseksi. SKKY n kannan mukaan kahden vuoden seuranta ajan sijaan on otettava kahden vuoden aikalisä, jonka aikana koko esitys vaikutuksineen on arvioitava uudelleen ja keskiöön on nostettava työllistettävä henkilö byrokratian tai kustannusvaikutusten lisäksi.

TEM viittaa sosiaalista yrityksistä annetun lain kumoamisen yhteydessä yhteiskunnallisten yritysten strategiaan. Jos tällä yritetään viitata siihen, että Yhteiskunnallisten yritysten osaamiskeskus (YYO) ja vasta perustettu Työkanava yhdessä korvaisivat nykyiset välityömarkkinat ja olisivat riittäviä toimia, ei esitetyn uudistuksen aikataulu tai ajoitus tue tätä tavoitetta. Nykymuodossaan YVO ja Työkanava ovat vielä hyvin kaukana korvaamaan yli 20 vuoden ajan sinnikkäästi kehitettyjä kolmannen sektorin välityömarkkinoita, jotka tämä esitetty uudistus romuttaa ilman perusteita, juuri sopivasti TEPA 24 ja SOTE -uudistusten kynnyksellä.

Palkkatuki ammatillisen osaamisen parantamiseen, 2§

Esityksessä ehdotetaan palkkatuen kohderyhmän rajausta siten, että 25-49 vuotiaat alle puolivuotta työttömänä olleet jäisivät palkkatukimahdollisuuden ulkopuolelle. Erityinen huolemme kohdistuu tähän ikäryhmään kuuluvista toistuvaistyöttömistä, joiden erityistarpeita ei ole esityksessä huomioitu lainkaan. Ikäryhmässä on joukko ihmisiä, joiden todellinen mahdollisuus työllistyä avoimille työmarkkinoille on erityisen heikentynyt ja uudistuksen myötä heidän riskinsä syrjäytyä kasvaa merkittävästi. Pienen säästövaikutuksen aikaansaaminen palkkatuissa kostautuu moninkertaisesti, jos yksikin työikäinen henkilö sen seurauksena syrjäytyy työelämästä pysyvästi.

Työantajaan liittyvät palkkatuen edellytykset, 3§

TEM esityksessä todetaan ”Jos henkilö on työskennellyt esimerkiksi 10 kuukautta työnantajan palveluksessa ja työnantaja hakisi tukea saman työsuhteen jatkamiseen samoissa tehtävissä, olisi monissa tilanteissa kyseenalaista, voitaisiinko työllistettävällä henkilöllä arvioida olevan osaamisen puutteita kyseissä tehtävässä.” Hämmästelemme sitä, miten kaukana TEMin käsitys on 100 % palkkatuen avulla työskentelevien ihmisten todellisesta elämäntilanteesta ja työkyvystä, osaamisen puutteiden ohella. Kokemuksemme mukaan aikaa vaaditaan useita kuukausia työelämätaitojen perusedellytysten kuntoon saattamiseksi. Vasta tämän jälkeen pääsee kunnolla käsiksi osaamisen puutteisiin ja niistä aiheutuviin työllistämistä estäviin seikkoihin.

Nykyisten välityömarkkinoiden kaikki osaaminen ja resurssit tarvitaan, jotta jatkossakin pystytään tehtävien räätälöinnin ja työhönvalmennuksen avulla huomioimaan mm. erilaiset oppijat ja oppimistyylit sekä heidän

erityistarpeensa, näitä TEM:n arviointi ei tunnista lainkaan. TEM itsekin toteaa, kolmannen sektorin tavoin, että palkkatukien jaksottamisen sijaan olisi palkkatuen kestoa pidennettävä. Pidemmät tukijaksot eivät silti kokonaan poista tarvetta myös samalle työnantajalle myönnettäviin palkkatuen jatkoihin. Valmius opintoihin ja oppisopimukseen voi esimerkiksi syntyä vasta ensimmäisen palkkatukijakson aikana, jolloin osaamisen kehittämisen ja opintojen suorittamiseen tarvitaan uusi palkkatukijakso samalla työnantajalla. SKKYn jäsenyhteisöillä on erinomaisia malleja ja kokemuksia palkkatuen ja palkkatuettujen oppisopimuksien poluttamisesta jatkumoiksi, jotka ovat merkittävästi parantaneet henkilöiden edellytyksiä työllistyä avoimille työmarkkinoille.

Palkkatuella katettavat palkkakustannukset, 5§

TEM toteaa sivukulukertoimen käyttämisen muissa kuin 100 % palkkatuessa voivan johtaa joissakin tilanteissa ryhmäpoikkeusasetuksen enimmäistuki-intensiteetin ylittymiseen. Perusteluissa ei kuitenkaan avata tilanteita, missä näin voisi käydä. Näkemyksemme mukaan TEMin pitäisi pystyä arvioimaan pienin mahdollinen sivukulukerroin, jota voisi käyttää. Pienelläkin sivukulukertoimella saattaisi olla merkittävä vaikutus kaikkein heikoimmassa asemassa olevien, yli 2 vuotta työttömänä olleiden työllistymiseen palkkatuella

Palkkatuen määrä ja kesto, 6§

Kuten jo aiemmin olemme tässä lausunnossa todenneet, palkkatukijaksojen pituudet tulisi olla ehdotettua pidemmät. Tutkimustulosten puuttuessa nojaamme omaan kokemukseemme siitä, että pidempikestoisella palkkatukijaksolla saavutetaan huomattavan positiivisia vaikutuksia. Vaikka aina ei tavoitteena ollut työllistyminen toteutuisikaan, on työllistymisjakson aikana saavutettu yksilötasolla työjaksoa pidempikestoisia positiivisia vaikutuksia. Parempaa elämänlaatua ja -hallintaa, kohentunutta talouden hallintaa ja merkityksellisyyden tunnetta, joka toimii veturina kohti avoimia työmarkkinoita. Oppisopimukseen myönnettyjen palkkatukien lisäksi myös osaamisen puutteisiin myönnettyjen palkkatukijaksojen aikana hyödynnetään työelämän opinnollistamista. Entistä lyhyemmät palkkatukijaksot saattavat estää osatutkintojen suorittamista.

Palkkatuki alentuneesti työkykyisen palkkaamiseen, 7§

Ei uutta lausuttavaa

100 % palkkatuki, 8§

Kannatamme esitystä, jossa poiketen siitä, mitä 6 ja 7 §:ssä säädetään, yhdistykselle, säätiölle tai rekisteröidylle uskonnolliselle yhdyskunnalle myönnettävän palkkatuen määrä voi olla 100 prosenttia tuella palkattavasta aiheutuvista 5 §:ssä tarkoitetuista palkkakustannuksista korotettuna kertoimella 1,23, jos tuella palkattava on ollut työtön vähintään 24 kuukautta palkkatuen myöntämistä välittömästi edeltäneiden 28 kuukauden aikana. Palkkakustannuksiin luetaan palkkakustannukset, jotka vastaavat enintään 65 prosentin työaikaa alan säännöllisestä enimmäistyöajasta. Pidämme edelleen tuen keston lyhentämistä, kustannussyihin vedoten, 10 kuukauden mittaiseksi työsuhteen alkamisesta lukien, varsin lyhytnäköisenä. Kokemuksemme mukaan 10 kuukautta on liian lyhyt aika sille tavoitteelle, että kaikista heikoimmassa työllisyysasemassa olevan henkilön kokonaistilanne nousee tasolle, jossa tavoite työllistyä avoimille työmarkkinoille palkkatukijakson päätteeksi täyttyisi.

Pidämme hyvänä esitykseen ehdotettua muutosta, jossa 100 prosentin tukien myöntämistä toimintaan, jolla on työ- ja elinkeinotoimiston arvion mukaan vaikutusta jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, säädeltäisiin Valtioneuvoston asetuksen sijaan lain soveltamisohjeissa. Kriteerien tulisi kuitenkin perustua niin, että yleishyödyllisten toimijoiden taloudellisten vaikutusten euromääräisen arvioinnin sijaan vaikutuksia arvioidaan myös laadullisesti ja yleishyödyllisyys huomioiden. Edelleenkin vaadimme, että

yleishyödyllisyyden lisäksi, pitää soveltamisohjeissa huomioida kauppavaikutusten arviointi tosiasiallisesti, eikä vain hypoteettisena tulkintana.

Esimerkkinä jätelain ensisijaisuusjärjestyksen mukaisesti uudelleenkäyttöön ohjautuvan, sellaisenaan käyttökelpoisen lahjoitustavaran myyminen osana työllistämistoimintaa harjoittavan kolmannen sektorin toiminnan varainhankintaa, on paikallista toimintaa, eikä sillä ole kilpailua vääristävää vaikutusta riippumatta toteutuuko myynti kivijalkamyymälässä tai verkkokaupassa.

Palkkatuki 60 vuotta täyttäneen pitkään työttömänä olleen palkkaamiseen, 9 §

SKKY kannattaa edelleen esitettyä muutosta siitä, että toimintokohtainen tulkinta taloudellisen toiminnan kauppavaikutuksista ulotetaan kattamaan myös 60 vuotta täyttäneiden sekä oppisopimukseen myönnettävä palkkatuki, joka mahdollistaa näiden palkkatukien myöntämisen EU:n valtiontukisääntelyn ulkopuolisena tukena, kun tuki myönnetään taloudellista toimintaa harjoittavalla työnantajalla muuhun kuin taloudelliseen toimintaan.

Voimaantulon siirtäminen ja siirtymäaika

SKKY ry pitäytyy kannassaan ja vastustaa edelleen lain voimaantuloa 1.1.2023. Kannatamme lain voimaan tuloa aikaisintaan vuoden 2025 alussa, kuitenkin niin, että sen vaikuttavuutta on arvioitu huomattavasti nykyistä tarkemmin. Ehdotettua kahden vuoden seurantaa ja sen myötä syntyviä muutostarpeiden tekemistä emme voi kannattaa. Tämän kahden vuoden seurantajakson kuluessa menetetään merkittävä osa 20 vuoden kehittämistyön aikana syntyneistä välityömarkkinoiden tarjoamista työpaikoista, jolloin muutosten tekeminen on jo myöhäistä. Olisi kohtuutonta olettaa, että elinkeinoelämä ottaisi tällä aikataululla vastuun nykyisten palkkatukikohderyhmien työntekijöistä kaikkine ohjaustarpeineen ja osaamisvajeineen. Isossa osassa työllistettyjen joukkoa myös työn vaatimustason kasvattaminen kertaheitolla vastaamaan avoimien työmarkkinoiden tarpeita koetaan suorastaan epäinhimillisenä. Uusien syntyvien 100 % palkkatukityöpaikkojen määrä ei vastaa lähimainkaan kentältä katoavien työpaikkojen määrää. Emme myöskään usko, että Työkanavan ja YVOn potentiaali riittää parhaista pyrkimyksistään huolimatta täyttämään uudistuksen aiheuttamaa menetystä välityömarkkinoilla. Ei varsinkaan eteläisen Suomen ulkopuolisilla alueilla.